

Lengyel Brigitta*

AZ EURÓPAI UNIÓ KÜLKAPCSOLATAI NYUGAT-BALKÁNNAL – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL SZERBIÁRA**

Bevezetés

Szakedolgozatom témája az Európai Unió külkapcsolati rendszere Nyugat-Balkánnal, azon belül is különös figyelmet – egy külön fejezetet – szentelve Szerbiának. Európai integráció szakirányos hallgatóként Európai Unió iránti érdeklődésem adott, azon belül is annak külkapcsolati rendszere. A Nyugat-Balkán államai Európa integráns részei, az unió pedig elkötelezett tagságuk irányába. A köztük létrejött kapcsolat háttere és lehetséges fejlődési irányai érdekelnek leginkább, hiszen ennek a térségnek a stabilitása, a biztonság megteremtése az Európai Unió számára is fontos, és mint az elmúlt évtizedek bizonyítják, a segítsége nélkül nem is tudna megvalósulni. A stabilitáshoz és integrációhoz vezető út mögött azonban bonyolult háttér folyamatok zajlanak, amik megismerésének és elemzésének igénye vezetett a szakdolgozat megírásához.

Az első fejezet hivatott bemutatni az Európai Unió külkapcsolatának elemeit. A közös kereskedelempolitika főbb vonásainak és külpolitikai funkcióinak áttekintésével kezdek, aminek hosszas kifejtése nem célom, mert ez egy 1958 óta közösségi szinten működő, a közös piac megvalósítása érdekében jól szabályozott politika, aminek részletes bemutatását nem tartom a témához szorosan kapcsolódónak. Ugyanakkor mivel az Európai Unió külkapcsolati rendszerében fontos helyet foglal el, bemutatását mindenképpen szükségesnek gondolom.

A közös kül- és biztonságpolitika fejlődésének egyes szakaszait részletesebben fejtem ki, a különféle elképzelések, kormányközi konferenciák és vonatkozó szerződések ismertetésével, majd a jelenlegi helyzet és a Lisszaboni Szerződés ratifikálása után életbe lépő változások bemutatásával. Ennek a résznek a terjedelme hivatott érzékeltetni, hogy az alapvetően gazdasági alapokon szerveződő integráció milyen viszontagságosan szándékozik politikai – külpolitikai – téren is egységesülni.

* végzett nemzetközi tanulmányok szakos hallgató

** Részletek az idei Tóth Antal Emlékdíjjal kitüntetett szakdolgozathoz. Konzulens: Szalóki Katalin

Mivel a szakdolgozat negyedik fejezetében megvizsgálom Szerbia kapcsolati rendszerét az Európai Unióval - aminek jelen álláspont szerint az Unióhoz való csatlakozás a fő célja-, ezért még az első fejezetben görcső alá veszem az integráció jogi feltételrendszerét valamint előnyeit és hátrányait.

A második fejezetben Jugoszlávia felbomlásának előzményeivel – kitérve vallási és etnikai ellentétekre - és körülményeivel foglalkozok, valamint a Délszláv háború rövid áttekintésével, aminek ismerete úgy gondolom fontos ahhoz, hogy akár a Nyugat-Balkán, akár Szerbia, akár pedig az Európai Unió céljainak, főbb szándékainak hátteret adhassunk és összefüggéseiben lássuk a harmadik és negyedik fejezetben kifejtetteket. Kifejezetten Szerbia európai uniós megítélésében fontos ismernünk kapcsolatának hátterét a volt Jugoszlávia területén elkövetett háborús bűnöket kivizsgáló nemzetközi törvényszékkel (ICTY), és hogy miért fektet az EU akkor hangsúlyt a délszláv háborús bűnösök (Slobodan Milošević, Ratko Mladić, Radovan Karadžić és Goran Hadžić) elfogatására és kiadatására. Ugyanezen célból megvizsgálom a Koszovóban 1999-ben történt konfliktus eseményeit és annak rendezését is, ahogy az Európai Unió szerepét is a válságrendezésben.

A harmadik fejezetben az EU Balkán-politikáját tárgyalom, kronológiai sorrendben áttekintve a délszláv háború után kialakult viszonyrendszert az unió és a Nyugat-Balkán államai között. Részletesen bemutatom a stabilizációs és társulási folyamatot, mint az uniós Balkán-politika gerincét, annak három fő eszközeivel együtt. Külön foglalkozom a soros elnökségek szerepével a Balkán-politika alakításában, kiemelt hangsúlyt helyezve három elnökségre. A dedukció elvét követve az Európai Unió Balkán-politikájától, az egyes féléves elnökségek prioritásán át az európai uniós állampolgárok véleményéig jutunk el. Ezen logika alapján a fejezet végén elemzek egy nyugat-balkáni bővítéssel kapcsolatos Eurobarometer jelentést, amiből kiderül, hogy melyik tagállam állampolgárai hogyan viszonyulnak ezen térség integrációjához.

A negyedik fejezetben elemezem Szerbia kapcsolatát az Európai Unióval a Slobodan Milošević bukását követő demokratizálódási folyamatoktól napjainkig. Ebben a fejezetben szót ejtek a háborús bűnösök nemzetközi megítéléséről és hogy milyen szerepet játszanak Szerbia integrációs törekvéseiben. Koszovó jelenlegi státuszát is külön bekezdésben tárgyalom, hiszen annak helyzete meghatározó eleme az EU és Szerbia kapcsolatának, még akkor is ha nyilatkozataiban mindkét fél külön kezeli az integrációs folyamattól. Ennek kapcsán mutatom be az EULEX-et is, az unió igazságügyi-, rendőri misszióját, ami Koszovóban állomásozik. Továbbá lényeges kérdés jelenleg az EU és Szerbia – és nem melleleg a vajdasági magyarok szempontjából Magyarország – számára a vízummentesség kérdése, amire szintén kitérek.

A magyar-szerb kapcsolatok elemzésére a személyes érdeklődés mellett azért kerítek még sort, mert egyrészt Magyarország az EU Balkán-politikájában is rendelkezhet komoly politikai szereppel, közelsége és ismeretei kapcsán, másrészt mert a szerb-magyar viszonyt Magyarország kiemelten kezeli a vajdasági magyarság és a szomszédsági kapcsolat miatt is. Magyarország komoly támogatójává tudna válni Szerbia integrációjának.

A Szerbiával foglalkozó fejezetet az Európai Bizottság 2008-as országjelentésével zárom, ami egyfelől perspektívát ad Szerbia jövőjét illetően, másfelől pedig figyelmeztet a még előtte álló kihívásokra, amik nélkül tagsága a közeljövőben nem lehetséges.

A szakdolgozatban tehát megkísérlem azt, hogy átfogó képet adjak a Nyugat-Balkánnal kapcsolatos fejleményekről, nem csak aktualitásokat, de a kapcsolatok fejlődését is figyelembe véve.

A Nyugat-Balkán és az Európai Unió kapcsolata

Az Európai Közösség szerepe a békerendezésben

1992-ben a Maastrichti Szerződéssel lefektették az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának alapjait¹, ami alapján a tagállamok az 1990-es évek elején zajló délszláv konfliktus kezelésében rögtön nagy szerepet vállalhattak volna, bizonyítva ezzel az EU politikai erejét saját térségében. Az események menete azonban mást mutat.

Az USA és az EU is belefeledkezett a Szovjetunió felbomlásába és azt gondolták, ha bátorítják az elszakadási törekvéseket Jugoszláviában, akkor annak hatása továbbgyűrűzhet ott és Európa más térségeiben is. Sem az USA, sem az EU nem tett komolyabb intézkedéseket sem Jugoszlávia status quo-jának fenntartása, sem a függetlenségüket kinyilvánító országok elismerése irányába. Ugyan Jacques Delors, az Európai Bizottság elnöke és Jacques Poos, a soros EU-elnök Luxemburg miniszterelnöke 1991 májusában Belgrádba utazott felajánlani 4 milliárd \$ támogatást Jugoszlávia egyben tartására, továbbá biztosítani őket, hogy az EU sem politikai, sem gazdasági támogatását nem fogja adni az elszakadó államoknak. Továbbá a JNA megjelenésekor Szlovéniában még rendkívül optimistán úgy nyilatkozott Jacques Poos - miután az USA egyértelműen jelezte, hogy nem szándékozik beavatkozni a térségben -, hogy „Eljött Európa ideje. Ez nem Amerika ideje.”²

Azonban a következetlenség, vagy inkább az együttműködés hiánya mutatkozik meg abban, hogy Németország a maastricht-i IGC ceremónia előestéjén egyoldalúan elismerte Szlovénia és Horvátország függetlenségét, még azelőtt, hogy a Badinter Bizottság meghatározhatta volna véleményét az ügyben.³ A Badinter Bizottság – Robert Badinter vezetésével - az EK kezdeményezésére létrehozott békéltető bizottság volt, azzal a céllal, hogy ajánlásokat készítson az elszakadni vágyó államok szuverenitásának elismerésével kapcsolatban. Az 1991 szeptemberében létrejött bizottsággal párhuzamosan Hágában 1991. szeptember 7-étől induló békekonferenciát is szervezett az EK, amin Lord Peter Carrington békerendezési javaslata állt a középpontban. Eszerint egy laza konföderációt képzelt el, ahol a tagköztársaságok a kisebbség védelme és a határok sérthetatlensége mellett élnek együtt. Ez volt az ún. Carrington-terv.⁴

A konferencián részt vettek a horvátok, a szerbek, a szlovének és a macedónok is, de több szempontból is kétséges volt a közös megállapodás elfogadása. Milošević azzal vádolta az EK-t, hogy

¹ Lásd részletesen az 1. fejezet 1.3.4 bekezdésében.

² Alan Cafruny: *The European Union and the war in the former Yugoslavia: the failure of collective diplomacy*, http://books.google.hu/books?id=AlOHHZ55w6kC&pg=PA133&lpg=PA133&dq=Cafruny+The+European+Union+and+the+war+in+the+former+Yugoslavia&source=bl&ots=y3Psu7NbgF&sig=a17_h8ny_Z955Lzmt_6slnyiGc&hl=hu&ei=JuTUSf6UOYSV-gaOxonlCg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1#PPA136,M1, Letöltés ideje: 2009. április 11. 136. oldal; „This is the hour of Europe. It is not the hour of the Americans.”

³ Cafruny i.m. 137. oldal

⁴ Cafruny i.m. 136. oldal

nem képvisel semleges álláspontot; a konferenciával párhuzamosan pedig kiújultak a harcok Horvátországban, tehát nem is a békéről, hanem inkább a háború lokalizálásáról tárgyaltak. Ugyan a Carrington-tervet sikerült elfogadtatni Milošević-csel, azt hivatalosan is meg kellett volna tenni 1991. november 5-ig. Mivel a határidő letelte után sem teljesítette Milošević a Carrington-tervben foglaltakat, az EK 1991. november 8-án felfüggesztette megállapodását Jugoszláviával, eltörölte az általános vámkedvezményt, korlátozta több jugoszláv termék importját, megvonta Jugoszláviától a PHARE-segélyt és az ENSZ BT-nél kérte az általános olajembargó elrendelését. A szankciókhoz csatlakozott az USA, Kanada, Svájc, Ausztrália és a Világbank is.

Tehát ugyan az EK megfelelően használta kereskedelempolitikai eszközeit a külpolitikai célok elérése érdekében, de sem a hágai konferencia, sem a Carrington-terv nem érte el célját. Az EK nem csak ebben mutatkozott sikertelennek, de a katonai beavatkozásról is lemondott, amelyek így együtt a CFSP kudarcát mutatták.

A közös katonai beavatkozást gátolta Franciaország és az Egyesült Királyság heves tiltakozása ez ügyben, de alapvetően is hiányzott a tagállamok közös álláspontja. Ahogy Németország különutas politikája, úgy a többi tagállam nyugat-balkáni régióhoz fűződő tradicionális viszonya határozta meg az államok külpolitikáját, és ezeken a kereteken egyikük sem tudott túllépni. Nem úgy, mint az USA, ami sokkal realiztikusabb képet tudott alkotni a délszláv válság okairól és következményeiről. Így míg az – akkor már Európai Unió – 1994-ig a „puha” eszközök híve volt, addig az USA és a NATO beavatkozása jelentette az igazi megoldást.⁵

Az 1995-ös daytoni megállapodás is az USA szerepvállalásának volt köszönhető, az EU tehát katonai, közös külpolitikai fellépést nem mondhatott magáénak. Amiben a háborús évek alatt sikeresnek mondhatta magát, azok a pénzügyi segítségnyújtások voltak a Balkán konfliktus-mentes területein. A humanitárius segélyek folyósítását a délszláv háború kezdetével egyidőben kezdte meg, és számos támogatási programot dolgozott ki, a meglévőket pedig kibővítette. Ilyenek voltak például az OBNOVA, ami infrastrukturális, fejlesztési és újjáépítési céllal működött; a PHARE, ami alapvetően Magyarország és Lengyelország gazdaságának fejlesztésére lett létrehozva, de kiterjesztették a térség országaira is; valamint a humanitárius segítséget adó ECHO.⁶

Az 1995-1999 közötti időszakban az EU, mint segélyezendő államokra tekintett a nyugat-balkáni országokra. A politikai instabilitás és a nacionalista törekvések jelenléte a térségben a Tanácsot 1996-ban a Regionális Megközelítés előterbe hozására készítette. Ennek lényege, hogy az unióval való kapcsolatok fejlődését Horvátországban, Bosznia-Hercegovinában, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban és Albániában szigorú politikai feltételekhez köti az EU. Ilyen feltételek a „menekültek visszafogadása, az etnikumok közötti megbékélés elősegítése, a regionális együttműködés kialakítása és a demokratikus átalakulás.”⁷ Ezek nem a taggá válás feltételei voltak – nem úgy, mint a koppenhágai kritériumok – hanem a kereskedelmi kedvezmények és pénzügyi segélyek felé vezető út. Ez azonban nem nyújtott akkora ösztönzést a reformfolyamatokhoz, mint a tagság lehetősége. Ezt az EU is belátta és az 1999-es német elnökség alatt útjára indították a Délkelet-európai Stabilitási Paktumot, amiben az EU mellett több, mint 40 nemzetközi szervezet, regionális kezdeményezés és állam vett részt. A nézőpont-váltásban nagy szerepe volt az 1999-es koszovói válságnak, ahol egyrésztől megismétlődött az EU kül- és bizton-

⁵ Vincze Dalma: *Az Európai Unió és a Nyugat-Balkán kapcsolatai és az unió bővítési stratégiájának változásai, Külügyi Szemle, 2008. tavasz, 29. oldal*

⁶ Vincze i.m. 30. oldal

⁷ Vincze i.m. 30. oldal

ságpolitikájának eredménytelensége, ugyanakkor felismerték, hogy a fejlesztés-politikai megközelítés nem elég a térség stabilizálásához. A paktum, amelynek részese lehetett Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság, Moldva és Románia, a tartós béke kialakulását, a gazdasági fejlődés előmozdítását és a térség államai közötti együttműködést ösztönözte.⁸

A stabilitási paktum mellett 1999-ben beindította az EU a stabilitási és társulási folyamatot is, ami az unió és a Nyugat-Balkán államok kapcsolatát – a csatlakozás jövőbeni lehetőségével – teljesen új kontextusba helyezte.

Az Európai Unió Balkán-politikája

A Balkán-politika fejlődése

Az Uniónak olyan stratégiát kellett megalkotnia, amely részéről a korábbi reaktív, eseményeket követő magatartást elkerülhetővé teszi és hosszú távú perspektívát nyújt a térség országainak.⁹ Már a Délkelet-európai Stabilitási Paktumot útjára bocsátó tanácsi közös álláspont is egyértelműen utal rá, hogy az EU nyitott a nyugat-balkáni országok tagként történő befogadására. Ám a teljes jogú tagsághoz ezen államoknak hosszú fejlődési úton kell végigmenniük. Ennek az útnak lett a következő állomása az 1999 májusában elindult stabilizációs és társulási folyamat (Stabilisation and Association Process – SAP). A SAP a korábbi Regionális Megközelítéshez képest kibővült eszközrendszerrel rendelkezett, bevezetve a politikai párbeszédet, az együttműködést a bel- és igazságügyek területén és új fajta szerződéses kapcsolatot kínált az országoknak, a stabilizációs és együttműködési megállapodást (Stabilisation and Association Agreement – SAA).¹⁰

A folyamatot a 2000-ben Zágrábban megrendezésre kerülő Nyugat-Balkán csúcstalálkozón engedték útjára, ahogy létrehozták az azt támogató pénzügyi eszközt a CARDS-ot is.¹¹ Ugyancsak 2000-ben, a júniusi feirai csúcstalálkozón deklarálták először azt, hogy a nyugat-balkáni országok előtt nyitva áll az EU-hoz csatlakozás majdani lehetősége. Ezt 2003-ban, Thessalonikiben is megerősítették, ahol a SAP-ot a bővítési folyamattal kapcsolatos elemekkel gazdagították, vagyis a SAP eszközei által a térség országai egyben az uniós tagságra is felkészülnek. A thessaloniki napirend vezette be ezeket az elemeket, például az Európai partnerségeket, amik rövid- és középtávú prioritásokkal segítik a nyugat-balkáni országokat a reformok megvalósításában és a jövőbeni tagságra való felkészülésben.¹² Emellett parlamenti konzultációval, a korrupció és a szervezett bűnözés elleni harccal és intézményépítő mechaniz-

⁸ Vincze i.m. 31. oldal

⁹ Kemenszky i.m. 3. oldal

¹⁰ A SAP-ról bővebben lásd: 3. fejezet 3.1.2 bekezdés

¹¹ Balázs Katalin – Szalóki Katalin: *Balkáni viszonyok – Az EU és a nyugat-balkáni országok kapcsolata, Európai Tükör, XI. évfolyam 7-8. szám, 112. oldal*

¹² Európai Bizottság honlapja: [http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/](http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/index_hu.htm)
[accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/index_hu.htm](http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/index_hu.htm), Letöltés ideje: 2009. április 17.

musokkal egészült ki a SAP. A vízumliberalizáció kérdése is a thesszaloniki napirend része volt, az azonban a mai napig lezáratlan kérdés, egyelőre a vízumkönnyítések rendszerének kiépítése van folyamatban.

A kapcsolatok mélyítésére politikai változások adtak okot, ugyanis több országban politikai elitváltás következett be (Horvátország, Szerbia), és az addig a „nyugati fejlett demokráciák szemében szalonképtelen rezsimiek”¹³ helyét demokratikusabb, az európai integráció iránt elkötelezettebb politikai vezetés vette át. Emellett három másik oka is volt a nyitásnak. Ezek közül az első a tagállamok hozzáállásának megváltozása volt. A korábban említett közös fellépés hiánya mögötti egyéni megítéléseket kezdték felváltani az egységes balkáni stratégiák. Egyre több szakértője van a területnek, a kapcsolatok elemzése egyre inkább komplex, EU-s nézőpontra alapszik. A második ok a CFSP eszközszerének bővülése, amely a kezdeti sikertelenségek után, tanulva hibáiból, egyre hatékonyabban tudja rendezni a konfliktusokat, akár ebben a térségben is. Továbbá harmadik oknak lehet számolni az EU Balkán-stratégiájának befolyásoló tényezőjeként a kelet-közép-európai országokkal való bővítésekből származó tapasztalatokat, a másik fél részéről pedig az egyre nagyobb elkötelezettség jeleit az EU irányába.¹⁴ Továbbá ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a bővítéssel a teljes nyugat-balkáni régió szomszédságba került az Európai Unióval, immár nem csak Görögország felől, hanem 2004-ben Szlovénia és Magyarország, majd 2007-ben később Románia és Bulgária felől is. Ez a tény is konkrét stratégia készítésére készítette volna az EU-t, de annak megalkotása és beindítása már évekkal a bővítések előtt elkezdődött.

A stabilizációs és társulási folyamat

A SAP-nak hármas célja van: a stabilizáció megvalósítása és a piacgazdaságra történő gyors áttérés, a regionális együttműködés elősegítése és az EU-hoz történő csatlakozás kilátásba helyezése. Ezek eléréséhez kínálja a SAP a kereskedelmi engedményeket, gazdasági és pénzügyi támogatásokat és a fentebb említett SAA-t.¹⁵

A kereskedelmi engedmények széles körű szabad piacra jutást takarnak, amik a stabilizációs és társulási megállapodás aláírásával a szabadkereskedelmi övezet fokozatos alkalmazását hozzák magukkal.

A folyamat pénzügyi eszköze a CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Democratization and Stabilisation¹⁶) volt, ami kifejezetten a Nyugat-Balkán országai számára létrehozott támogatási eszköz lett. Költségvetése 2000 és 2006 között 4,65 milliárd euró volt.¹⁷ Az EU már 1991 óta támogatta a térség országait – összesen 6,8 milliárd euróval – de strukturált formát

¹³ Kemenszky i.m. 5. oldal

¹⁴ Vincze i.m. 32. oldal

¹⁵ Európai Bizottság honlapja: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/index_hu.htm, Letöltés ideje: 2009. április 17.

¹⁶ Jelentése: újjáépítésre, fejlesztésre és stabilizációra szolgáló közösségi támogatás – Horváth i.m. 337. oldal

¹⁷ Horváth i.m. 337. oldal

csak a CARDS létrehozásával kapott. A támogatás eredetileg Albániának, Bosznia-Hercegovinának, Horvátországnak, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságnak és Szerbia és Montenegrónak járt, de Horvátország kapcsolatai az EU-val gyorsabban fejlődtek, így ő más keretből kapott támogatást.¹⁸

A CARDS fő célja a rekonstrukció, a demokratikus stabilizáció, a kisebbségek és a menekültek helyzetének rendezése, intézményi és jogalkotási fejlesztések, megerősíteni a jogállamiságot, az emberi jogokat, a civil társadalom és a média, a szabad piacgazdaság helyzetét, elősegíteni a fenntartható gazdasági fejlődést és a társadalmi fejlődést, továbbá szorosabb kapcsolatot teremteni a régió belüli országok valamint a régió országai és az EU között.¹⁹

A CARDS létrehozásával párhuzamosan politikai kritériumok teljesítéséhez kötötték annak felhasználását. A vonatkozó tanácsi rendelet kimondja, hogy a támogatásra jogosultság feltétele „a demokrácia alapelveinek és a jogállamiságnak, az emberi és kisebbségi jogoknak, valamint az alapvető szabadságoknak a tiszteletben tartása (...)”²⁰. Ha egy ország ezeket nem teljesíti, az együttműködés felfüggesztésével vagy bizonyos lépések elhalasztásával kell számolnia.²¹

2007 óta a CARDS-ot az IPA váltotta fel, miután az EU minden csatlakozási és előcsatlakozási támogatást (PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS) egy alapba olvasztott be. Az IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance²²) tagjelölt (Horvátország, Volt Jugoszláv Köztársaság és Törökország) és potenciális tagjelölt (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Szerbia, Koszovó) országoknak nyújt támogatást.²³ Az IPA öt elemből tevődik össze: átmeneti támogatás és intézményfejlesztés, határokon átnyúló együttműködés, területfejlesztés, humán erőforrás-fejlesztés, vidékfejlesztés. Az utóbbi három elem azonban a potenciális tagjelöltek számára nem hozzáférhető. A 2007-2013-as költségvetési periódusban az IPA rendelkezésére 11,47 milliárd euró áll.²⁴ (Az egyes nyugat-balkáni országoknak nyújtott támogatások mértékét 2000-től 2009-ig lásd a 2. számú táblázatban.)

¹⁸ Balázs – Szalóki i.m. 114. oldal

¹⁹ Balázs – Szalóki i.m. 114. oldal

²⁰ A Tanács 2666/2000/EK rendelete, 5. cikk, (1), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:34:32000R2666:HU:PDF>, Letöltés ideje: 2009. április 17.

²¹ Kemenszky i.m. 6. oldal

²² Jelentése: Előcsatlakozási Támogatási Eszköz – Horváth i.m. 119. oldal

²³ Horváth i.m. 337. oldal

²⁴ Horváth i.m. 118. oldal

2. táblázat
Az EU által nyújtott támogatások mértéke nyugat-balkáni országoknak
(millió euróban)²⁵

	Az EU által nyújtott támogatás összege CARDS forrásból (2000-2006)	Az EU által nyújtott támogatás összege IPA forrásból (2007-2009)
Albánia	316	212,9
Bosznia-Hercegovina	503	226
Macedónia		
Volt Jugoszláv Köztársaság	292	210,5
Szerbia és Montenegró	1514	Szerbia: 572,4 Montenegró: 97,3
Koszovó	1010	194,1

A támogatásoknak hatalmas szerepe van a háborús állapotok felszámolásában, az újjáépítésben, a környezet élhetőbbé tételében, amik az ott élő emberek mindennapjait látványosan befolyásolják, testközelbe hozva ezzel az Európai Uniót. Például CARDS forrásból építették újjá Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságban a 2001-ben egy konfliktusban majdnem teljesen elpusztított St. Atanasij templomot. Az épület része volt annak a XIV. századi kolostor komplexumnak, ami Lesok város történelmi és kulturális központja volt. A templomnak csak a bejárati része és a két tornya maradt épen, a többi lerombolták. A 2003 és 2005 között zajló újjáépítés összköltsége 742 700 Euró volt, de ez magában foglalta a freskók restaurálását és a közeli városban, Neprostenoban lerombolt mecset újjáépítését is. Egy templommal párhuzamosan egy mecset felújítása hozzájárult a térség nemzetiségek közötti kapcsolatának erősítéséhez, a bizalom megteremtéséhez.²⁶

Az EU polgári és katonai jelenléte a térségben

Az Európai Unió a 2000-es évek elején biztonságpolitikai eszköztárának bővülésével²⁷, és az 1990-es évek tapasztalatainak leszűrésével egyre inkább át tudta venni a felelősségvállalás „terhét” az Amerikai Egyesült Államoktól és a NATO-tól. Ennek hátteréhez tartoznak az EU

²⁵ CARDS adatok: Balázs – Szalóki i.m. 113. oldal; IPA adatok: Horváth i.m. 119. oldal

²⁶ Európai Bizottság honlapja: http://ec.europa.eu/enlargement/projects-in-focus/selected-projects/culture-and-tourism/culture/fym_reconstruction-of-st-atanasij-church_en.htm, Letöltés ideje: 2009. április 18.

²⁷ A CFSP fejlődéséről az 1990-es években lásd részletesebben az 1. fejezet 1.3.4 bekezdést

bővítési tervei is, és a korábban már említett szomszédság kérdése, továbbá az USA-t ért 2001. szeptember 11-i terrortámadás, ami a nyugat-balkáni térségről a Közel-Keletre vonta az amerikai figyelmét.

2000-ben és 2001-ben Szerbia déli részén és Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságban az albánok felkelése is olyan konfliktusokat váltott ki, ahol az EU-nak, – még NATO segítségével – be kellett avatkoznia a rendezésbe. Érdekes, hogy míg az EU biztonságpolitikai eszköztára egyre bővült a délszláv háború óta, mellette párhuzamosan a konfliktusok száma és mértéke egyre csökkent. De kihívásokban hozott újdonságokat. Például az EU válságkezelési műveletei 2003-ban, Bosznia-Hercegovinában kezdődtek meg, ahol az ENSZ rendőri misszió feladatát vették át. Az EU-nak nem jelentett túl kockázatos terepet ez a művelet, mert az akciót stabil politikai támogatás övezte minden oldalról, továbbá egy relatív kicsi, 500 fős rendőri erő jelenlétéről volt szó. A gyakorlatozásra ideális terepnek bizonyult.²⁸

Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságban pedig az első katonai missziója indult az uniónak, szintén 2003-ban, márciusban, Concordia néven. Az akció sikeres volt, így 2003 decemberében Proxima néven, rendőri misszióként folytatódott az EU-s jelenlét 2005. december 31-ig. A legnagyobb katonai vállalkozásnak a NATO-tól átvett bosznia-hercegovinai békefenntartó hadművelet bizonyult. 2004 decemberében indította az unió az Althea nevű akciót, ami még mindig működik. Ezen műveletek hátterét a közös biztonság – és védelempolitika adja, továbbá a NATO-val 2002 decemberében aláírt Berlin Plus megállapodás, ami alapján az EU a „NATO képességeire épít”.²⁹

Az Európai Unió emellett a koszovói rendezésben is aktívan részt kíván venni.³⁰

A magyar elnökség és a Nyugat-Balkán

Mivel Magyarország csak 2011 első félévében tölti be a soros elnöki tisztséget, hivatalosan kiadott elnökségi programmal még nem rendelkezik. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne kezdődött volna el a felkészülés az elnökségre, és ne lennének máris egyeztetések a trió másik két tagjával, Spanyolországgal és Belgiummal a főbb prioritások tekintetében. Vannak olyan témák, amik az elnökség által megalkotott programon felül állnak, mint például a költségvetési keret megalkotása, a lisszaboni stratégia folytatása vagy Horvátország csatlakozása – amennyiben 2009-ben lezárulnak a tárgyalások. Ezek mellett pedig vannak olyan témakörök, amiknek a trió kiemelt figyelmet kíván szentelni. Várhatóan ezek az unió szociális dimenziója a lisszaboni stratégia folytatásának keretében, az energia -és klímapolitika, környezetvédelmi kérdések, szomszédságpolitika és egyes külpolitikai területek.³¹

A trió együttesen is fontos prioritásként fogalmazza meg a nyugat-balkáni térség integrációs perspektívájának erősítését, ez a terület azonban Magyarország számára különösen nagy jelentőséggel bír. Ennek oka amellett, hogy valószínűleg a mi elnökségünk idejére esik Hor-

²⁸ *Gazdag i.m. 371. oldal*

²⁹ *Vincze i.m. 35. oldal*

³⁰ *Részletesen lásd a 4. fejezet 4.5 bekezdést.*

³¹ *Iván Gábor: Stratégiai irányok a spanyol-belga-magyar EU-elnökség programjában és a trió együttműködésének más területein, Európai Tükör, XIII. évfolyam, 11. szám, 87. oldal*

vátországgal a csatlakozási szerződés aláírása és ratifikációja, hogy Magyarország számára elsődleges törekvés, „hogy a vele szomszédos államokkal sokoldalú és érdemi kapcsolatokat, szövetséget alakítson ki”³². Horvátországra pedig különösen vonatkozik ez az állítás, köszönhetően a közös történelmi gyökereknek, a magyar kisebbség jelenlétének és a gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok összefonódásának. Magyarországnak tehát érdekében fog állni Horvátország és a – szomszédságpolitika szempontjából szintén fontos – nyugat-balkáni államok integrációjának politikai támogatása 2011-es elnöksége idején.³³

Szerbia útja az Európai Unióba

A közeledés lépcsőfokai Szerbiával

Szerbia fejlődését több tényező is befolyásolta az elmúlt 20 év során. Míg Közép-Kelet Európában komoly demokratizálódási folyamatok indultak be, addig a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban véres konfliktusok zajlottak, amiknek köszönhetően fokozatosan kizárta magát a nyugati demokratikus nemzetközi közösségekből. Ugyan Milošević bukását 2000-ben integrációpárti vezetés követte, a mai napig olyan lezáratlan problémákkal kell szembesülniük, mint Koszovó státusza vagy a háborús bűnösök megítélése.³⁴

Ugyanakkor ezek mellett Szerbia, nyugat-balkáni szomszédjaival együtt, részt vett és vesz a stabilitási és társulási folyamatban³⁵, de ahogy arról korábban már szó esett, az országokat eltérő gyorsaságú fejlődés jellemezte és jellemzi a mai napig. Így lehetséges az, hogy például a Macedónia Volt Jugoszláv Köztársasággal már 2004. április 1-én életbe lépett a Stabilizációs és Társulási Megállapodás (SAA), míg Szerbiával kapcsolatban csak 2005 áprilisában érkezett a Tanácstól a Bizottság felé a felhívás az SAA tárgyalások megnyitásának lehetőségeiről készítenő vizsgálatra.

Ennek egyik alapvető oka, hogy az Európai Unió viszonyát Szerbiával a konfliktusok lezárulta óta a háborús bűnösök kiadatásának folyamata, valamint Montenegró és Koszovó helyzete határozza meg. Mind az Európai Unió, mind a Főügyész folyamatosan vizsgálja Szerbia viszonyát a „volt Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére létrejött Nemzetközi Törvényszékkel”³⁶. A Bizottság még 2005 áprilisában átnyújtotta a Tanácsnak a Szerbiáról készített megvalósíthatósági tanulmányát, ami alapján alkalmasnak ítélte meg a tárgyalások megkezdésére.

³² Marján Attila: *Gondolatok a magyar EU - elnökség elé, Európai Tükör, XIV. évfolyam, 3. szám 78. oldal*

³³ Marján i.m. 78. oldal

³⁴ Orosz Anna: *Szerbia külpolitikája a koszovói háború lezárulásától a tartomány függetlenségéig, http://www.grotius.hu/doc/pub/FKRUIW/81%20orosz_anna.pdf, Letöltés ideje: 2009. január 29., 1-4. oldal*

³⁵ *A stabilizációs és társulási folyamatról lásd a 3. fejezet 3.1.1 és 3.1.2 bekezdését.*

³⁶ *Euractiv.hu - <http://www.euractiv.hu/portrek/hirek/serge-brammertz-portreja>, Letöltés ideje: 2009. április 21.*

Szerbia-Montenegróval 2005 októberében kezdődtek a megállapodás aláírását célzó tárgyalások, de a folyamatot több körülmény is nehezítette. Egyrészt Montenegró 2006. június 3-án önállósulása, másrészt az, hogy az EU még 2006. május 3-án felfüggesztette a tárgyalásokat, mert nem találta kielégítőnek Szerbiának, a Volt Jugoszláviában elkövetett Háborús Bűncselekményeket Vizsgáló Nemzetközi Törvényszékkel (ICTY) való együttműködését. Olli Rehn, az EU bővítési biztosa befagyasztotta a Stabilitási és Társulási megállapodásról folytatott tárgyalásokat Szerbia-Montenegróval, mert Belgrád a megszabott határidőre képtelen volt felkutatni és Hágának átadni a háborús bűnökkel vádolt Ratko Mladićot - egykori boszniai szerb hadseregarancsnokot.³⁷ Olli Rehn erről így nyilatkozott: „A tárgyalások leállításának egyik fő oka, de nem a kizárólagos oka az, hogy a titkosszolgálatok, különösen a katonai jellegűek nem állnak civil és demokratikus ellenőrzés alatt.”³⁸

Új lökést a tárgyalásoknak a 2007. év eleji választások adtak, mivel Európa- és reformpárti politikai erők nyerték a választást. Boris Tadić szerb államfő személye bizakodásra készítette az Uniót, ami abból is látszik, hogy 2007. március elején Olli Rehn EU bővítési biztos már 2008-ra jósolta Szerbia tagjelöltté válását. Így több mint egy éves szünet után 2007. június 13-án folytatódhattak a tárgyalások. Az aláírás előfeltétele az ICTY-vel való teljes körű együttműködés volt továbbra is. Ezzel párhuzamosan folyt az ENSZ BT-n belüli egyeztetés Koszovó jogállásáról. Carla del Ponte hágai főügyész elégedetlen volt Szerbia hozzáállásával kapcsolatban, ezért nem támogatta a tárgyalások lezárását.

Agim Ceku koszovói albán kormányfő 2007. december 4-én Brüsszelben egyértelművé tette, hogy Koszovó hamarosan kikiáltja függetlenségét, amit 2008. február 17-én meg is tett³⁹.

Bizonytalan időre elhalasztották az EU és Szerbia közötti politikai keretmegállapodás 2008. február 7-re tervezett aláírását, miután a szerb kormányon belül komoly ellentétek támadtak az uniós ajánlat elfogadásáról, amely egyebek mellett a szabadkereskedelmet, a vízumliberalizációt és a szerb diákok európai egyetemeken való tanulásának lehetőségét helyezi kilátásba Belgrádnak. Az aláírási ceremóniát Vojislav Koštunica miniszterelnök ellenállása miatt kellett lemondani, aki azzal vádolta meg az EU-t, hogy csapdát állítva el akarja fogadtatni Koszovó – 2008. február 17-én kikiáltott függetlensége nyomán, – kiválásának jóváhagyását Szerbiával. Vojislav Koštunica ellenállásának egyik kiváltó oka belgrádi elemzők szerint az a hír volt, hogy az uniós nagykövetek jóváhagyták a koszovói EU-misszió (EULEX) mandátumára vonatkozó közös fellépést. Belgrádban a misszió tartományba küldését a koszovói függetlenség kvázi elismerésének tekintették.

2008. április 29-én azonban aláírásra került a Stabilitási és Társulási megállapodás Luxemburgban. Annak ratifikációja viszont a mai napig nem történt meg. A Tanács még 2008 áprilisában döntött úgy, hogy az SAA hatályba lépésével addig várnak – tehát a tagállamok addig blokkolják mind az SAA, mind az azt bevezető ideiglenes megállapodás nemzeti parlamenti megerősítését, – amíg úgy nem vélik, hogy Szerbia teljes mértékben együttműködik az ICTY-vel.⁴⁰

³⁷ *Orosz i.m. 12. oldal*

³⁸ <http://www.bruxinfo.eu/index.php?lap=dokument/dokument&oldpath=bruxinfo/ujzag/20060504/rovat40/cikk21.html>, Letöltés ideje: 2008. december 16.

³⁹ *Republic of Kosovo – Assembly -Ünnepélyes rendkívüli ülés*, <http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,159,1750>, Letöltés ideje: 2009. április 22.

⁴⁰ *Commission Staff Working Paper -* http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/news/090203_en.pdf, Letöltés ideje: 2009. április 22.

A háborús bűnösök szerepe Szerbia és az EU kapcsolatában

Szerbia valamint az Európai Unió és a nemzetközi közösség kapcsolatában visszatérő probléma a délszláv háború bűnöseinek elfogatása és a volt Jugoszlávia területén elkövetett háborús bűnöket kivizsgáló nemzetközi törvényszékkal (ICTY) való együttműködés. Ahogy azt láthatuk korábban, az unióval való kapcsolatok előrehaladásában rendre előkerült visszahúzó tényezőként Szerbia nem megfelelő együttműködése az ICTY-vel. A probléma nem csak a bűnösök elfogatásában és kiadatásában rejlik, hanem a bűnösök egységes szerb nemzeti megítélésének hiányában is – gondolva itt például a 2008-as szerb parlamenti választásokra, ahol a Szerb Radikális Párt hősként aposztrofálta a háborús bűnösöket.⁴¹

Ugyanakkor számos előrelépés történt a volt vezetők elfogatásában, gondolva itt az egyik legkeresettebb hágai vádlottra, Zdravko Tolimir volt boszniai szerb tábornokra – Ratko Mladić fővádlott közeli munkatársára – akit 2007 májusában fogtak el. Tolimirt 2005-ben vádolta meg a Hágai Nemzetközi Törvényszék azzal, hogy felelősség terheli a boszniai muzulmánok terhére 1995-ben Srebrenicában és Zepában elkövetett háborús bűnökért.

Továbbá 2008. július 21-én őrizetbe vették a srebrenicai népirtás egyik főbűnösének tartott, de sok szerb által ma is nemzeti hősként tisztelt Radovan Karadžić volt boszniai szerb elnököt, az egyik leginkább keresett hágai vádlottat.

A fejlemények tekintetében Szerbia 2009-ben elérheti az EU tagjelölti státust - állapítja meg az Európai Bizottság 2008-as országjelentése, hiszen a szerb közigazgatás már felkészült a Stabilitási és Társulási egyezmény végrehajtására. Az ICTY-vel azonban továbbra is szükséges az együttműködés, hiszen Ratko Mladić és Goran Hadžić – a horvátországi szerbek korábbi politikai vezetője – továbbra is szabad lábon van. További hiányosságként szól az országjelentés arról, hogy lassan halad a szerb bírósági reform. A fellebbviteli bíróság még mindig nem kezdte meg a működését, s hiányzik több, a reform végrehajtásához elengedhetetlen törvény.⁴²

Koszovó státuszának kérdése

2008. február 17-én Koszovó tartomány albán vezetése kikiáltotta a tartomány függetlenségét. A tartomány közigazgatásilag jelenleg az ENSZ irányítása alatt áll. Az emiatt megjelent szélsőségesen nacionalista nézetek – főként az EU-ellenes Szerb Radikális Párt részéről – veszélyeztették az EU és Szerbia kapcsolatát. Érdekes párbeszéd alakult ki ennek kapcsán, amelynek során a szélsőségesek azzal fenyegetőztek, hogy hatályon kívül helyezik az egyezményt és leállítják a tárgyalásokat, ha megnyerik a választást. Az Európai Unió válasza erre az volt, hogy Szerbia nagyon messze fog kerülni a csatlakozástól és az unió a későbbiekben nem lesz hajlandó tovább támogatni a balkáni országot. Erre a szélsőségesek azt reagálták, hogy ha a tagállamok továbbra is Koszovó függetlenségét támogatják, akkor Szerbia minden kapcsolatot meg fog szakítani a Nyugattal, beleértve Washingtonot is, és Oroszország partnereként kíván a továbbiakban részt venni a nemzetközi folyamatokban. Emellett nehezményezték, hogy az általuk hős-

⁴¹ Lásd: 4. fejezet, 4.3 bekezdés

⁴² Európai Bizottság - *Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009*, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/strategy_paper_incl_country_conclu_en.pdf. Letöltés ideje: 2009. április 25.

ként aposztrofált, a délszláv háborúban részvevő katonai vezetőket az EU továbbra is bűnösnek tekinti, népirtással vádolja és követeli kiadatásukat.⁴³

Az egyre radikálisabb irányt vett vitát a 2008. május 11-én megtartott előre hozott választások eredménye oldotta meg, amikor is a „Boris Tadić elnök vezette, az Európai Szerbiáért nevű pártszövetség szerezte a legtöbb szavazatot”⁴⁴. Az előre hozott választásokra azért volt szükség, mert a szerb kormánykoalíció, Koszovó függetlenségének kikiáltása nyomán megosztottá vált. A koalíció tagja a Szerb Demokrata Párt (DSS) volt Vojislav Koštunica vezetésével és a Boris Tadić államfő vezette Demokrata Párt (DS). Ugyan Koszovó elszakadását mindkét párt ellenezte, azonban a DSS az Európai Unióval és a Stabilizációs és Társulási megállapodás aláírásával is élesen szembehelyezkedett, míg Tadić az uniós kapcsolatok fejlesztését és az SAA aláírását helyezte előtérbe. A koszovói függetlenséghez köthető a 3. fejezet 3.2.1 bekezdésében tárgyalt, a szlovén elnökség ideje alatt kiadott Tanácsi határozat is a Belgrádban, Mitrovicában és más helyeken a diplomáciai képviselők ellen elkövetett erőszakos cselekmények elítélése is. Továbbá Koszovó függetlenségével kapcsolható össze az is, hogy Szerbia minden Koszovó szuverenitását elismerő államból visszahívta nagykövétét, így a magyarországi 2008. március 19-i elismerés után innen is.⁴⁵ A mai napig egyébként az EU 22 tagállama ismerte el a függetlenséget; Ciprus, Románia, Görögország, Spanyolország és Szlovákia kivételével mind. Utóbbiak elutasítják Koszovó egyoldalúan kikiáltott függetlenségének elismerését. Tehetik mindezt azon Tanácsi következtetés alapján is, miszerint „a tagállamok – nemzeti gyakorlatukkal és a nemzetközi joggal összhangban – maguk határoznak a Koszovóhoz fűződő kapcsolatukról.”⁴⁶

A viszonyok rendeződését mutatja azonban az a tény, hogy 2008 augusztusában Szerbia visszaküldte nagyköveteit az uniós államokba.⁴⁷

Az EULEX

A Koszovó feletti felügyeleti jogokat az ENSZ égisze alatt működő UNMIK-tól (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo) az Európai Unió rendőri és igazságügyi missziója (European Union Rule of Law Mission in Kosovo – EULEX) tervezte átvenni az Európai Tanács 2007. december 13-ai elnöki következtetése alapján, ami szerint az EU készen

⁴³ *BruxInfo Portál – Baljós előjelek a Nyugat-Balkánon*, www.bruxinfo.hu/index.php?lap=dokument/dokument&dok_id=23816, Letöltés ideje: 2009. április 22.

⁴⁴ *BruxInfo Portál – Európa örül a szerb demokraták győzelmének*, http://www.bruxinfo.hu/index.php?lap=dokument/dokument&dok_id=23886, Letöltés ideje: 2009. április 22.

⁴⁵ *HVG.HU - Nem érte váratlanul Budapestet a szerb nagykövet visszahívása* http://hvg.hu/itthon/20080319_szerbia_koszovo_magyarorszaga.aspx, Letöltés ideje: 2009. április 22.

⁴⁶ *Sajtóközlemény a Tanács 2851. üléséről – 6496/08 (Presse 41)*, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/hu/08/st06/st06496.hu08.pdf>, Letöltés ideje: 2009. április 22.

⁴⁷ *Szerbia bíróság elé viszi Koszovó ügyét – Népszabadság, 2008. augusztus 28. LXVI. Évfolyam, 201/1. szám, 1. oldal, 8. oldal*

áll arra, hogy vezető szerepet vállaljon Koszovó stabilitásának megszilárdításában. Az EULEX felállításáról 2008. február 16-án döntöttek. Célja a nemzetközi felügyelet átvétele és a jogállami keretek közötti önálló állammá alakulás figyelemmel kísérése.⁴⁸

A szerb fél álláspontja az volt, hogy a misszió kizárólag a Belgrád által megszabott feltételek között kezdheti meg működését. Boris Tadić államfő ragaszkodott ahhoz, hogy a zömmel szerbek lakta észak-koszovói térségre, valamint a szerb kisebbség által lakott zárványokra ne terjedjen ki a koszovói állam fennhatósága és ezáltal a misszió által ellenőrzött terület sem. A pristinai albán vezetés elutasította a belgrádi követelést, arra hivatkozva, hogy az sértené Koszovó szuverenitását. Ez ellen és az EULEX jelenléte ellen tiltakozott 2008. december első napjaiban a koszovói Pristinában több ezer albán. A körülbelül kétezer rendőrt, igazságügyi - és vámtisztviselőt magában foglaló misszió – amelynek feladata segíteni a hatalmi és igazgatási szervek létrehozását valamint harcolni a bűnözés és a korrupció ellen – ugyanis Koszovó státuszának kérdésében semleges. Ez a tény pedig nem volt elfogadható a koszovóiak számára, szerb befolyást látván a háttérben. Olyan félelmek is megjelentek, miszerint a misszió célja felosztatni Koszovót. Hiába tett tehát ígéretet mindkét fél, Belgrád és Pristina is arra, hogy teljes mértékben együttműködést fognak tanúsítani az EULEX irányába, mindkét fél aggodalmasan tekintett annak munkájára. A szerb fél azért, mert Koszovóra a továbbiakban is, mint „Szerbia integráns alkotórésze” tekintett – és tekint azóta is –, és ezért alapjaiban kérdőjelezi meg a misszió létjogosultságát. Koszovó pedig azért, mert féltik szuverenitásukat és Hasim Thaci koszovói miniszterelnök szerint a misszió értelmetlen, ha tevékenysége nem terjed ki a szerbek lakta északi területekre az első naptól kezdve.⁴⁹

Hasim Thaci ezzel kapcsolatos félelmei végülis alaptalannak bizonyultak. A misszió 2008. december 9-én megkezdte tevékenységét Koszovóban, és az állománytelepítés Mitrovica területére is kiterjed, ami a szerbek által lakott észak-koszovói területen van. A misszió tevékenységének megkezdésekor 1400 külföldi megbízottal és 500 helyi munkatárssal rendelkezik, majd ez a létszám 1900 biztonsági és igazságügyi alkalmazottra fog felduzzadni, valamint több mint ezer helyi munkatárs képezi majd személyi állományát. Észak-Koszovóban egyelőre csak 100 uniós megbízott kezdi meg munkáját a rendészeti-igazságügyi misszió keretében.

Az észak-koszovói szerbek ellenkezése is némileg enyhült az EULEX-szel kapcsolatban, mivel Észak-Koszovóban az EULEX továbbra is az eddigi nemzetközi felügyeletet ellátó ENSZ-misszió, az UNMIK égisze alatt fejti ki tevékenységét. Pristina azonban ezzel a különalkuval nem értett egyet.⁵⁰ A konfliktusok azóta sem értek véget, 2009. februárjában a szerbek szerb-albán határátkeelőket zártak le, tiltakozásul az ellen, hogy az EULEX megkezdte az áruforgalom ellenőrzését. Ez feltehetőleg nem az utolsó konfliktus lesz a szerbek, az albánok és az EULEX között.⁵¹

⁴⁸ Szalóki – Szekrényes i.m. 142. oldal

⁴⁹ BruxInfo Portál – Az EU-missziót bírálják a koszovói albánok, http://www.bruxinfo.eu/index.php?lap=dokument/dokument&dok_id=24857, Letöltés ideje: 2008. december 16.

⁵⁰ HVG.HU – Megkezdte működését az EULEX Koszovóban, http://hvg.hu/vilag/20081209_koszovo_eulex.aspx, Letöltés ideje: 2008. december 16.

⁵¹ HVG.HU – Szerb tiltakozás Koszovóban, http://hvg.hu/vilag/20090205_eulex_koszovo_tiltakozas_mitrovica.aspx, Letöltés ideje: 2009. április 25.

Az EULEX-misszió vezetője Yves de Kerbamon francia tábornok lett. A misszió éves költségvetése 160 millió euró.⁵²

Saját következtetések

Az EU és Szerbia közti kapcsolat lépcsőfokainak áttekintése után megállapítható, hogy mind a két fél határozott nyitási folyamatot indított meg egymás felé, ugyanakkor a körülményeknek köszönhetően folyamatosan hullámzó intenzitással. Szerbia stabilitásának megteremtése fontos az egész térségnek, az EU-nak és a csatlakozni vágyó Szerbiának is, ugyanakkor ez a feltétel ambivalens módon tud teljesülni. Szerbiának szüksége lenne hozzá az EU-tagságra, míg az unió véleményem szerint nem adja arra áldását, amíg meg nem valósul meg a stabilitás. Ennek pedig olyan hátráltató elemei vannak, mint Koszovó helyzete valamint a háborús bűnösök elfogatása és kiadatása a maximális együttműködés megvalósításaképpen az ICTY-vel Szerbia részéről. Mindkét problémás pont megoldása beláthatatlan rövidtávon, hiszen Koszovó függetlensége a korábban említett történelmi, politikai és gazdasági okokból kifolyólag elfogadhatatlan Szerbia számára – az integráció-párti vezetés számára is. Ebben a kérdésben még maga az EU is megosztott, miután sem Spanyolország, sem Ciprus nem hajlandó elismerni Koszovó függetlenségét.⁵³ A másik tényező, a háborús bűnösök, különösen Ratko Mladić elfogása pedig véleményem szerint a politikai adok-kapok játék eszköze Szerbia számára. Az integrációs szint mélyülésével párhuzamosan „tesz meg minden tőle telhetőt” a szerb vezetés egy-egy háborús bűnös megtalálásával, és minden bizonnyal ugyanezen logika alapján függeszti fel időközönként az EU a kapcsolatok mélyítését.

Az megállapítható, hogy mind Szerbia, mind az unió elkötelezte magát egymás iránt. Viszont a csatlakozás előszobája, a tagjelölti státusz még függvénye a reformok tempójának is Szerbiában és nem mellékes az Európai Unióban tapasztalható bővítési fáradtság (enlargement fatigue) és a befogadóképesség (absorption capacity)⁵⁴ emlegetése, amik a további bővítések akadályait jelentik. Márpedig Szerbia 1990-es években tanúsított elzárkózó és konfliktust teremtő magatartásának kompenzálására jelenleg Európában csak az jelenti a megoldást, ha minden tekintetben a közösség részévé tud válni és belső feszültségeit is konfliktusmentesen, demokratikus úton képes rendezni.

Zárógondolatok

Jugoszlávia felbomlásának következményeihez az utódállamok mellett Európa többi országának is alkalmazkodnia kellett. Ahogy a volt tagállamok a demokratizálódást és a konszolidált szomszédságpolitikát tanulták, addig az Európai Uniónak is kihívást jelentett az új államokkal való kapcsolatok kialakításának formája és menete. Az EU-nak is szükséges volt egységes

⁵² *Commission Staff Working Paper – Európai Bizottság honlapja, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/news/090203_en.pdf, Letöltés ideje: 2009. április 22., 52. oldal*

⁵³ *Orosz i.m. 14. oldal*

⁵⁴ *Orosz i.m. 10. oldal*

stratégiát alkotni a Nyugat-Balkán államokkal való kapcsolatok alakítására, ahogy ezzel párhuzamosan biztonságpolitikai eszköztárát is bővítenie kellett. Gazdasági szerepe mellett lehetőséget kapott a közvetlen környezetében politikai és katonai dimenziókban is működni, és ez véleményem szerint az integráció mélyítésének megfelelő alapot tudott adni. Ugyanakkor a térség irányába való nyitásból az unió bővítése is következett, következik, ami még Szlovénia esetében nem jelentett akkora problémát, mint a jelenleg 27 tagú Európai Unió plusz öt országgal való bővítése jelentene intézményi és finanszírozási szempontból. Ezek mellett a renacionalizáció is több tagállamban elterjedt jelenség lett a tagállamok számát tekintve két éven belül majdnem kétszeresére növekedett EU-ban.

A Nyugat-Balkán országai, gyorsabb – lassabb tempóval elindultak a demokratizálódás útján, amiből Szlovénia már az 1990-as évek elején teljesen mértékben el is határolódott fejlettségi szintjével és az ott végbemenő gyors demokratikus átalakulással. Horvátország követte őt ezen a pályán, kevésbé látványos fejlődéssel. A mai napra a ténylegesen a Nyugat-Balkán kifejezés alatt értendő államok viszont egy lassabb átalakulást tudhatnak magukénak, és kevésbé gyors integrálódási lehetőséget mind az Európai Unióba, mind a nemzetközi gazdaságba.

Ugyanakkor mivel ez a térség a mai napig nem mentes atrocitásoktól és etnikai konfliktusoktól, lehetséges, hogy a Nyugat-Balkán számára az egy lépcsőben csatlakozás az Európai Unióhoz, komplex megoldást nyújthatna a szomszédsági és a határokon belül zajló problémákra.

Szerbia részletesebb vizsgálata azt mutatja, hogy a korábban hullámzó intenzitású politikai párbeszéd közte és akár az EU, akár az ENSZ között kiegyensúlyozott együttműködéssé vált, ami által könnyebben megtalálhatja helyét Európában. Ugyanakkor nagyon közeli még számára Montenegró és Koszovó függetlenné válása is, ahogy a délszláv háború is, ami nem csak a gazdasági helyzetén érződik, hanem az identitáskeresésben is. Mindkét problémára megoldást nyújthat az Európai Unióhoz és saját szomszédaihoz való közeledés, a másik oldalról pedig a Balkán problémáját értő érzékeny hozzáállás.

Szerbia és a körülötte fekvő nyugat-balkáni államok az európai kontinens integráns részei, tehát csatlakozásuk nem elvi kérdés, csupán az Európai Unió intézményi reformjainak és támogatásának, valamint a csatlakozni kívánó országok felkészültségének kérdése.